

Олена В. Димченко, Юлія Г. Ільяшенко
**СИНЕРГЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ
 ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМУНАЛЬНИХ
 ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ
 ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ГАЛУЗІ**

У статті обґрунтовано доцільність використання синергетичної концепції управління інвестиційною діяльністю підприємств комунального господарства. Визначено сутнісну характеристику інвестиційного синергетичного ефекту для комунальних підприємств та розроблено алгоритм визначення поняття «інвестиційна привабливість». Проаналізовано основні принципи синергетики в контексті реальних умов функціонування підприємств галузі.

Ключові слова: синергетична концепція, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, принципи синергетики, підприємства комунального господарства.

Рис. 2. Літ. 18.

Елена В. Дымченко, Юлия Г. Ильяшенко
**СИНЕРГЕТИЧЕСКАЯ КОНЦЕПЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ
 ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ КОММУНАЛЬНЫХ
 ПРЕДПРИЯТИЙ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ
 ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ОТРАСЛИ**

В статье обоснована целесообразность использования синергетической концепции управления инвестиционной деятельностью предприятий коммунального хозяйства. Определена сущностная характеристика инвестиционного синергетического эффекта для коммунальных предприятий и разработан алгоритм определения понятия «инвестиционная привлекательность». Проанализированы основные принципы синергетики в контексте реальных условий функционирования предприятий отрасли.

Ключевые слова: синергетическая концепция, инвестиционная деятельность, инвестиционная привлекательность, принципы синергетики, предприятия коммунального хозяйства.

Olena V. Dymchenko¹, Iuliia G. Piashenko²
**SYNERGETIC CONCEPT OF UTILITY ENTERPRISES INVESTMENT
 MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF INCREASING
 INDUSTRY INVESTMENT ATTRACTIVENESS**

The paper provides the reasons for the need of the synergetic concept implementation in utility enterprises investment management. The nature of investment synergy effect for utility enterprises has been defined and the algorithm of investment attractiveness has been developed. The major principles of synergy in the context of utility industry functioning have been analysed.

Keywords: synergetic concept, investment, investment attractiveness, synergy principles, utility enterprises.

Постановка проблеми. Загальносвітові тенденції, властиві концепції управління підприємствами комунального господарства на сучасному етапі їх розвитку, полягають у переорієнтації принципів стратегічного управління галуззю в контексті політики ресурсозбереження та підвищення економіко-

¹ О.М. Бекетов National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine.

² О.М. Бекетов National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine.

екологічної ефективності використання природних ресурсів. Комплекс комунальних підприємств України не є ізольованою системою, тому відчуває рефлексію світових змін, в процесі яких головним завданням є забезпечення стабільного функціонування та подальше підвищення якості надання комунальних послуг. У свою чергу, відповідною концепцією управління системою, що знаходиться на етапі становлення, є концепція синергетичного управління, яка охоплює аналіз усіх етапів існування системи та розрізняє принципи управління нею залежно від етапу. Водночас, необхідність забезпечення інституційних перетворень поряд з потребою реалізації проектів ресурсо- та енергозбереження (як у межах світових програм, так і зважаючи на зношеність основних засобів підприємств) актуалізує питання диверсифікації інвестиційних джерел фінансування з метою зниження боргового тягаря підприємств перед міжнародними організаціями. Ключовим напрямком у даному аспекті є підвищення інвестиційної привабливості комунальних підприємств. Враховуючи вищезазначене, пропонується аналіз доцільності застосування синергетичного підходу до управління комунальними підприємствами з метою підвищення інвестиційної привабливості.

Теоретичні дослідження і практичні розробки стратегії формування основ та інструментарію управління інвестиційною діяльністю й розвитком підприємств ЖКГ у кризових умовах проводилися в рамках наукової тематики Харківської національної академії міського господарства за участю авторів за бюджетними й госпрозрахунковими науково-дослідницькими темами: «Економічні проблеми розвитку підприємств житлово-комунального господарства: регіональний аспект» (ДР № 0107U000248, 2007 р.), де авторами розроблено Концепцію управління системною модернізацією та розвитком підприємств ЖКГ із застосуванням принципів синергізму; «Розробка Концепції Стратегії розвитку м. Харкова до 2030 р.» (договір №15 від 07.12.2011), де авторами запропоновано методологію вирішення проблемних ситуацій у ЖКГ та на основі аналізу світових і національних тенденцій розвитку комунальної інфраструктури надано рекомендації щодо визначення конкурентних переваг та управління інноваційним розвитком підприємств ЖКГ м. Харкова.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження проблематики застосування синергетичної концепції для досягнення кумулятивного ефекту як в економіці в цілому, так і в практиці інвестиційної діяльності зокрема проводили у своїх наукових працях такі зарубіжні і вітчизняні вчені: І. Ансофф [1], Х. Ітамі [16], Б.Л. Кузнецов [9], О.С. Сухарев [13], М. Гулда [15], Е. Кемпбел [15], М. Александер [15], М. Портер [17], М. Сироувер [18] та інші.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Аналіз проведених досліджень виявив значну увагу вчених до доцільності застосування синергетичної концепції за умови горизонтальної диверсифікації і брак наукових розробок аспекту вертикальної взаємодії різних ієрархічних рівнів системи. Водночас, у зв'язку зі складністю застосування, деякі вчені ставлять під сумнів доцільність застосування даної концепції. Так, М. Сироувер визначив перелік складностей досягнення переваг синергізму [18]. У свою чергу, М. Портер відводить провідну роль дослідженню синергетичного ефекту в управлінні бізнес-одинацями під час стратегічного планування [17, 95]. Така розбіжність у поглядах вчених

зумовлена недооцінкою комплексних можливостей синергетичної концепції та зведенням синергетичних проявів до позитивних наслідків диверсифікації.

Наявне різноманіття трактування поняття «синергетичний ефект» свідчить про складність проблеми й, оскільки вона вивчається давно, то аспекти, пов'язані з наявністю або відсутністю позитивного ефекту, вже знайшли своє вирішення в літературі [15, 42–45]. Проте існують деякі проблемні питання щодо необхідності нівелювання негативного ефекту, особливостей застосування принципів синергізму у підвищенні інвестиційної привабливості комунальних підприємств, які не знайшли відображення у наукових дослідженнях як українських, так і зарубіжних вчених.

У зв'язку з цим, необхідно відзначити, що дослідження можливостей застосування синергетичної концепції в інвестиційній діяльності не є комплексним як з точки зору загальної практики застосування синергетичної концепції в управлінні підприємствами, так і з урахуванням характерних особливостей інвестиційної діяльності комунальних підприємств, що відкриває перспективи для подальшого вивчення даної проблематики.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності застосування синергетичної концепції управління у напрямку активізації інвестиційної діяльності підприємств комунального господарства. У частині прикладної спрямованості дослідження акцент зроблено на такому важливому об'єкті міської економіки, як житлово-комунальне господарство.

Основні результати дослідження. У дослідженнях, присвячених питанням інвестиційної діяльності, існують різні думки стосовно сутності синергетичного ефекту. Наприклад, О.С. Сухарев визначає синергетичний ефект від інвестиційної діяльності як зростання ефекту об'єднання вкладень, при якому сумарна ефективність стає більшою, ніж проста сума ефектів [13, 35]. І. Ансофф пов'яже можливе виникнення інвестиційного синергізму з результатом спільного використання обладнання, загальних запасів сировини з одного товару на інший [1, 40]. У своїх дослідженнях І. Ансофф не враховував так звані «невидимі активи», звужуючи перелік джерел виникнення синергетичного ефекту. Х. Ітамі доповнив перелік «невидимих активів» такими компонентами, як інтелектуальна власність, лояльність споживача, репутація компанії, наявність провідних технологій тощо [16, 69]. На перший погляд складається враження, що в розрізі розгляду синергетичної концепції управління інвестиційною діяльністю комунальних підприємств найближчим до суті був О.С. Сухарев, синхронізуючи у часі фінансування інвестиційних проектів для отримання інвестиційного синергетичного ефекту [13, 37]. Проте якщо розглянути ситуацію докладніше, можна виявити, що жодне з наведених вище визначень повністю не відображає сутності інвестиційного синергетичного ефекту для підприємств галузі. Комунальні підприємства через брак власних коштів знаходяться у стані перманентного пошуку додаткових фінансових джерел для реалізації інвестиційних проектів. Виходячи з цього, впорядкування послідовності реалізації проектів призведе до оптимізації розподілення грошових потоків у часі, а отже, і до підвищення прозорості інвестиційного процесу, що позитивно позначиться на стосунках з потенційними інвесторами. Таким чином, інвестиційний синергетичний ефект для підприємств

комунального господарства можна визначити як підвищення інвестиційної привабливості.

Наступним кроком доцільно з'ясувати поняття категорії «інвестиційна привабливість» для комунальних підприємств. Існує значна кількість визначень поняття «інвестиційна привабливість» (рис. 1). Аналіз виявив, що всю множину інтерпретацій інвестиційної привабливості можна згрупувати залежно від кінцевої мети. Такий розподіл залежить від розкриття сутності інвестиційної привабливості як інтегрального кількісного показника, заснованого на аналізі результатів фінансової, інвестиційної та операційної діяльності підприємства як якісної характеристики інвестиційного клімату або як сукупності умов, що формують інвестиційний клімат.

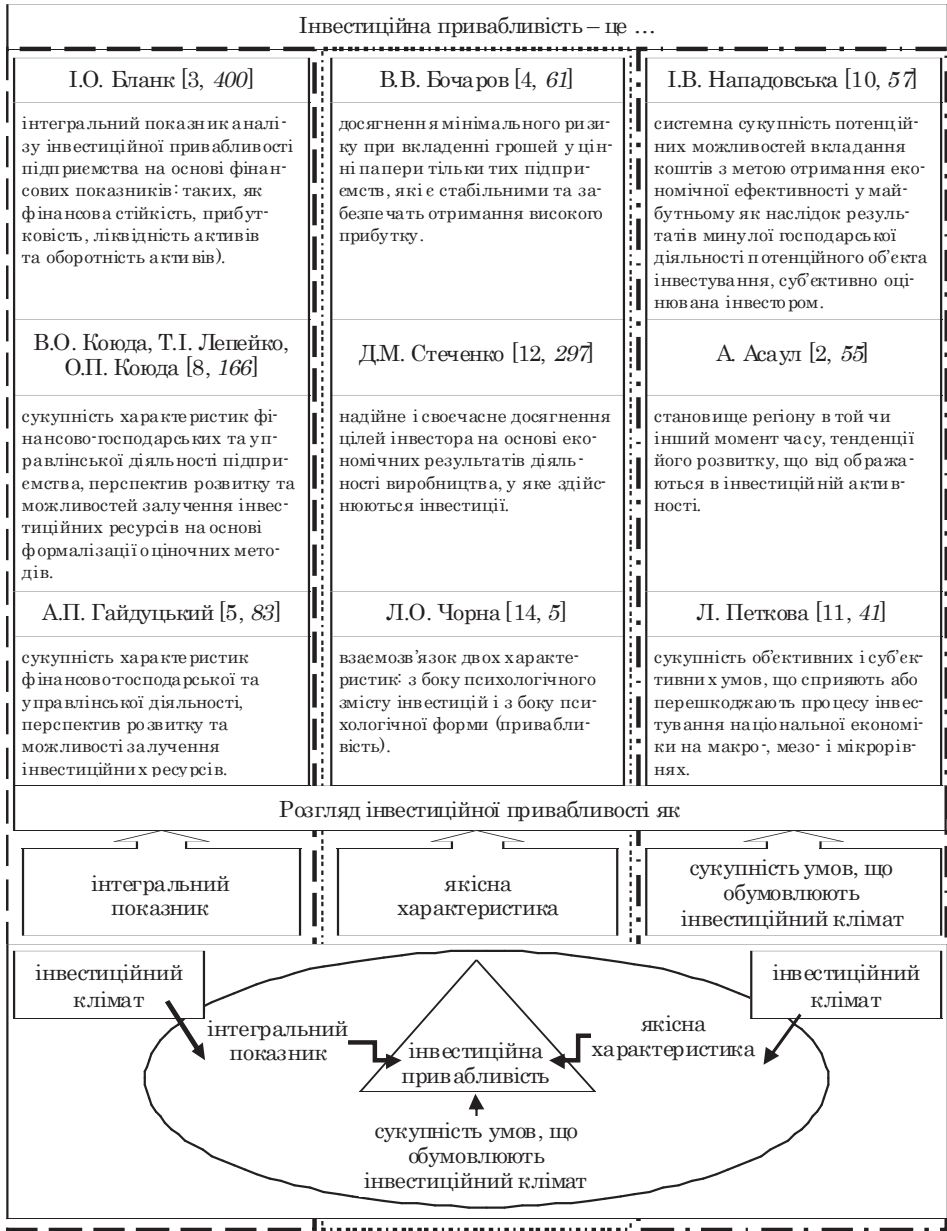
Кожне з наведених визначень дає можливість виділити лише частину взаємозв'язків і характеристик, що притаманні інвестиційній привабливості. Такий підхід до процесу визначення понять є найбільш ефективним, тому що дозволяє дослідити причинно-наслідкову залежність серед обраних параметрів. Виходячи з вищесказаного, для підприємств комунального господарства пропонується алгоритм процесу визначення поняття «інвестиційна привабливість» (рис. 2).

Отже, інвестиційна привабливість комунальних підприємств на даному етапі процесу реформування може бути визначена як сукупність визначальних характеристик інвестиційного клімату, які мають прямий і непрямий вплив на процес активізації інвестиційної діяльності приватного сектору в галузі у контексті процесів інституційних перетворень.

Наступним істотним кроком для поглиблення даного напрямку дослідження є аналіз відповідності ключових характеристик оптимізації грошових потоків комунальних підприємств при підвищенні інвестиційної привабливості галузі з урахуванням дії окремих принципів синергетики.

Загалом існує 7 основних принципів синергетики, які включають 2 принципи Буття і 5 принципів Становлення [6]. Однак принципи Буття відіграють координаційну роль у системі на момент завершення процесів перетворень (наприклад, реформаційного періоду для ЖКГ). На даному етапі розвитку галузі першочерговою необхідністю є аналіз синергетичних принципів Становлення.

Першим принципом, що потребує розгляду, є нелінійність. У даному випадку нелінійність можна визначити так: цілеспрямована діяльність комунальних підприємств (як суб'єктів господарювання), учасників процесу (держава, населення, контрагенти) в умовах зовнішніх впливів (впливи інвестиційного середовища) робить систему «держава – ЖКГ – населення» активною, нерівноважною, тобто передбачається наявність значних варіативних коливань, які призводять до зміни властивостей системи, до її нелінійності. Отже, роль принципу нелінійності актуалізується за необхідності обґрунтування управлінських рішень щодо активізації інвестиційної діяльності. Принцип нелінійності передбачає необхідність відмежування в процесі управління від принципу суперпозиції, коли результат сумарного впливу на систему є сумою результатів, що є необхідним для досягнення інвестиційного синергетичного ефекту [6].

Рис. 1. Спектр визначення поняття «інвестиційна привабливість», авторське групування

Якщо розглянути сучасний етап розвитку галузі, що характеризується інституційними перетвореннями, тобто перебудовою з однієї програми-гомеостазу на іншу (наприклад, розвиток державно-приватного партнерства), то ключовим є третій принцип Становлення – нестійкість. Даний принцип спирається на тезу, згідно з якою в процесі якісних змін система обов'язково про-

ходить нестійкість стану, стає відкритою й отримує інформацію, раніше їй недоступну, що також підтверджується і принципом відкритості [9, 120]. У синергетичній практиці стани нестійкості вибору прийнято називати точками біфуркацій, суттєвий зміст яких лежить у площині відкритості інформаційно-му обміну. Таким чином, з одного боку, першочергова роль відводиться адаптації теоретичних розробок до реалій розвитку галузі, а з іншого – відкриваються нові можливості скерувати розвиток підприємств комунального господарства інформаційними засобами згідно із стратегічними завданнями розвитку держави. Інформаційна прозорість відіграє значну роль при створенні сприятливого інвестиційного клімату для потенційних інвесторів.

Рис. 2. Алгоритм визначення поняття «інвестиційна привабливість» для підприємств комунального господарства, авторська розробка

Оскільки невідворотність проходження комунальними підприємствами ряду точок біфуркації зумовлена етапом їх розвитку, необхідно звернути увагу на основний принцип становлення, народження і загибелі ієрархічних рівнів системи – принцип динамічної ієрархічності. Загальна суть принципу полягає в тому, що він описує процес, за якого повільна зміна керуючих параметрів мегарівня системи призводить до нестійкості системи на макрорівні, що дозволяє взаємодіяти елементам мега- і мікрорівнів без посередників та утворювати якісно нові параметри порядку макрорівня (наприклад, процеси утворення КП «Харківводоканал» після об'єднання КП «Вода» та КП КГ «Харківкомуночиствод» у загальній структурі комунального господарства міста з метою отримання синергетичного ефекту). Важливість урахування даного принципу полягає також у тому, що враховується відносність часу, яка залежить від рівня системи:

те, що для макрорівня є точкою біфуркації, на мікрорівні є епохою перемін-трансформацій [6]. При цьому важливо відмітити, що на етапі проведення інтеграційних процесів важливим є як досягнення позитивного прояву інвестиційного синергетичного ефекту, так і своєчасне нівелювання негативного.

Ще один аспект, що характеризується за допомогою принципу спостережності (принципу синергетики, який описує відносність інтерпретацій до масштабу спостережень [9, 122]) – те, що було хаосом з позицій макрорівня, перетворюється в структуру при переході до масштабів мікрорівня. Таку залежність необхідно враховувати при порівнянні отриманих даних моніторингу з очікуваним результатом. Враховуючи значну роль моніторингу для контролю над переміщенням інвестиційних потоків і надання інвестору відповідної інформації, важливим є цілісний опис ієрархічної системи, який складається з комунікації між системами спостереження різних рівнів, тобто ставиться питання вибору оптимального рівня моніторингу.

У практичному аспекті роль синергетичної концепції в управлінні інвестиційною діяльністю комунальних підприємств можна розкрити так: кризовий стан галузі на фоні обмеженості місцевих ресурсів обумовлює неможливість одночасної реалізації значної кількості інвестиційних проектів з модернізації підприємств. Проте діяльність підприємств комунального господарства є соціально значимою і має суттєвий вплив на рівень якості життя споживачів, тому процес модернізації підприємств галузі має проводитися якнайшвидше. Виходячи з цього, процес відбору інвестиційних проектів доцільно проводити згідно із синергетичною концепцією управління інвестиційною діяльністю, що дозволить здійснювати фінансування проектів таким чином, щоб інвестиційний синергетичний ефект від реалізації одних проектів забезпечував фінансову підтримку наступних. Для реалізації цих цілей має бути розроблено програмне забезпечення, написані відповідні макроси, що дозволить автоматизувати виконання вказаних завдань та при введенні необхідних параметрів видаватиме найоптимальнішу послідовність виконання проектів. На прикладі аналізу двох інвестиційних проектів комунального підприємства «Харківводоканал» («Встановлення геліосистеми для забезпечення гарячим водопостачанням побутових, виробничих приміщень і їдальні на одному з Комплексів підприємства» та «Утеплення фасадів методом штукатурки теплоізоляційним шаром» [7]) було виявлено, що за їх одночасної реалізації очікуваний економічний ефект підприємство отримає на півтора року раніше, ніж за умови їх послідовного впровадження. Враховуючи, що прогнозована економія від впровадження першого проекту складає 120 тис. грн. на рік [7], а другого – 112 тис. грн. на рік [7], за рахунок зазначеної вище економії часу з'являється можливість розпочати фінансування інших проектів.

Таким чином, проведений аналіз виявив практичну можливість застосування синергетичної концепції управління в цілому та синергетичних принципів зокрема в процесі прийняття управлінських рішень щодо розвитку інвестиційної діяльності галузі.

Виходячи з вищевикладеного матеріалу, можна зробити такі **висновки**:

1. Застосування концепції синергетичного управління інвестиційною діяльністю комунальних підприємств для досягнення інвестиційного синерге-

тичного ефекту у процесі інтеграції та функціонування підприємств галузі є доцільним.

2. Інвестиційний синергетичний ефект для підприємств комунального господарства полягає у підвищенні інвестиційної привабливості, що на даному етапі розвитку галузі являє собою сукупність визначальних характеристик інвестиційного клімату, які мають прямий і непрямий вплив на процес активізації інвестиційної діяльності приватного сектору в галузі.

3. Доцільним для комунальних підприємств є розмежування понять «інвестиційна привабливість» та «інвестиційний клімат», тому інвестиційну привабливість варто розглядати як сукупність оптимальних характеристик інвестиційного клімату. Такий підхід дозволяє найбільш детально дослідити причинно-наслідкову залежність серед обраних параметрів.

4. Застосування принципів Становлення на даному етапі розвитку комунального господарства підвищує ефективність стратегії розвитку інвестиційної діяльності підприємств галузі.

Отже, розробка комплексного методичного апарату та поетапного алгоритму впровадження концепції синергетичного управління інвестиційною діяльністю комунальних підприємств є перспективним напрямком подальших досліджень у контексті зазначеної проблематики.

1. *Ансофф И.* Новая корпоративная стратегия. – СПб.: ПитерКом, 1999. – 416 с.
2. *Асаул А.* Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов // Региональная экономика. – 2004. – №2. – С. 53–62.
3. *Бланк И.А.* Управление инвестициями предприятия. – К.: Ника-Центр, 2004. – 480 с.
4. *Бочаров В.В.* Инвестиционный менеджмент. – СПб.: Питер, 2000. – 160 с.
5. *Гайдуцький А.П.* Методологічні аспекти інвестиційної привабливості економіки // Региональная экономика. – 2004. – №4. – С. 81–86.
6. *Евстигнеева Л.П., Евстигнеев Р.Н.* Экономическая синергетика. – М.: Институт экономики РАН, 2007. – 228 с.
7. Инвестиционная программа коммунального предприятия канализационного хозяйства «Харьковкоммуночиствод» // hkov.kharkov.ua.
8. *Кюода В.О., Лепейко Т.І., Кюода О.П.* Основы инвестиционного менеджменту. – К.: Кондор, 2008. – 340 с.
9. *Кузнецов Б.Л., Кузнецова С.Б., Андреева Ф.И.* Эффективность корпоративного развития // Экономическая синергетика: Ответы на вызовы и угрозы XXI века: сборник научных трудов / Под ред. Б.Л. Кузнецова. – Набережные Челны: Камская государственная инженерно-экономическая академия, 2005. – С. 119–126.
10. *Нападовська І.В.* Теоретичні та методичні аспекти дослідження інвестиційної привабливості України // Вісник ДонДует. – 2005. – №4. – С. 55–61.
11. *Петкова Л.* Муніципальні інвестиції та кредити. – К., 2006. – 158 с.
12. *Стеченко Д.М.* Розміщення продуктивних сил і регіоналістика – К.: Вікар, 2002. – 374 с.
13. *Сухарев О.С.* Синергетика инвестиций. – М.: Финансы и статистика; ИНФРА-М, 2008. – 368 с.
14. *Чорна Л.О.* Результативна стратегія досягнення інвестиційної привабливості підприємства // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – Вып. 24. – С. 4–6.
15. *Goold, M., Campbell, A., Alexander, M.* (1994). Corporate-Level Strategy. John Wiley & Sons, Inc. New York. 464 p.
16. *Itami, H., Roehl, T.H.* (1987). Mobilizing Invisible Assets. Harvard University Press, Cambridge, Mass.
17. *Porter, M.* (1985). Competitive Advantage. The Free Press. New York. 319 p.
18. *Srower, M.* (1997). The Synergy Trap. The Free Press. New York. 304 p.

Стаття надійшла до редакції 8.04.2013.